

De zenuwen van de jihadisten *NRC Handelsblad 29-6-2013*

Binnenkort neemt u het vliegtuig naar zonniger oorden. Dan sjouwt u met uw koffer over een of andere luchthaven. En terwijl u voor de zoveelste keer uw reisdocumenten controleert, houdt een veiligheidsman u vanuit zijn ooghoeken in de gaten. In jargon heet dat: hij SPOT. SPOT staat voor *Screening Passengers by Observation Technique*. Het idee erachter: jihadisten met snode plannen zijn zenuwachtig. Ze trekken hun wenkbrauwen ongemakkelijk op, friemelen voortdurend, ijsberen en doen allerlei andere nerveuze dingen. Daarmee lopen ze in de kijker. Tenminste, als de veiligheidsman weet waarop hij moet letten. En dat weet hij, want hij deed een cursus. Dus heeft de veiligheidsman een lijst in zijn hoofd van suspecte gedragingen. Wie ze vertoont, wordt benaderd, gefouilleerd en eventueel gearresteerd. En u kunt veilig vliegen. Fijn gevoel, toch?

SPOT dook op in het kielzog van de discussies over passagiersveiligheid na de aanslagen van 11 september 2001. Het Amerikaanse publiek meed vliegtuigen en koos de auto. Dat gebeurde zo massaal, dat het aantal verkeersdoden met honderden tegelijk toenam. SPOT moest luchthavens veiliger maken. Inmiddels zijn in de VS een paar duizend veiligheidsfunctionarissen getraind in de truc. Daarmee was een slordige 880 miljoen dollar gemoeid.

Ook in Europa heeft SPOT school gemaakt. Maar hier ontstond al snel een potpourri van locale varianten. In ons land heb jij bijvoorbeeld *Predictive Profiling* (PP). Warm aanbevolen door

de Koninklijke Marechaussee en de Politie Haaglanden. In PP kun je cursus doen. Je leert dan – hier spreekt de Haagse politie – “afwijking van gedrag te herkennen en wanneer het afwijkende gedrag te betitelen is als verdacht zonder dat er al sprake is van een verdachte in wettelijke zin.” De lenigheid die hieruit spreekt, heeft in handen van het bevoegd gezag iets beklemmends.

Er is ook *Search Detect React* (SDR) van de SDR Academie BV. De NS en Heineken zitten in het comité van aanbeveling. De Academie legt op een website uit dat je in de door haar verzorgde trainingen leert hoe je proactief slechteriken kunt detecteren en onschadelijk maken. Want “elke vijand vertoont gek gedrag.”

Hoezo: elke vijand vertoont gek gedrag? Een paar uur voor de aanslagen van 11 september stonden de daders strak in het pak op het vliegveld van Portland en converseerden met elkaar op beschaafde toon. Ze lachten vriendelijk naar het personeel en maakten ontspannen grapjes. Je kunt tegenwerpen dat één casus geen casus is. Klopt. Cursusleiders wijzen er enthousiast op dat dankzij hun SPOT het aantal in beslag genomen goederen behoorlijk is gestegen. Maar een flink gedeelte van wat er in beslag wordt genomen, bestaat uit aanstekers van tevreden rokers, sapjes van toegewijde vegetariërs en Zwitserse zakmessen van bejaarde bergbeklimmers. Heftige overdiagnose derhalve, zouden dokters zeggen.

In 2007 verscheen inderdaad een geestig stuk over het onderwerp in de *British Medical Journal*. Als wij een nieuwe behandeling willen introduceren, schreven de dokters, dan eist de overheid

van ons dat we kunnen aantonen dat het zoden aan de dijk zet. Maar roep heel hard “passagiersveiligheid!” en elke zotteklap wordt meteen natiebreed ingevoerd. In 2010 publiceerde *Nature* een artikel over de SPOT-potpourri. De conclusie was opnieuw dat er indrukwekkend veel geld naartoe gaat, maar dat we niet weten of het – behalve de overlast die het veroorzaakt - iets uithaalt. En een paar weken geleden kwam nota bene het Amerikaanse *Department of Homeland Security* met een rapport dat als een bulldozer over SPOT heen dendert. Het rapport: het kost een aardige cent, de SPOT aficionado’s doen heel gewichtig over hun trukendoos, maar we tasten in het duister over de effectiviteit.

In Nederland is het niet anders. In maart 2012 organiseerde het Korps Landelijke Politiediensten op station Utrecht een soortement oefening met een huisgemaakte versie van SPOT. Veertien getrainde politiemensen liepen er van ’s morgens vroeg tot in de late namiddag rond. Tien passanten werden aangesproken. Geen arrestaties. Ik zou wel eens willen weten wie die tien passanten waren. Zwervers met schizofrenie? Jonge Marokkanen met een Chriet-Titulaer baard?

Omdat burgers veiligheid belangrijk vinden, hebben bureautjes die – zo noemen ze het steevast – “innovatieve methodieken ontwikkelen” de wind mee. Vooral in subsidie land. Je kunt bijvoorbeeld in Brussel miljoenen aan onderzoeksgelden wegslepen door de apparatsjiks daar te imponeren met de combinatie van zelffeliciterende merknamen als SPOT, PP, en SDR en een adhesielijst waarop

overheidsinstellingen en beursgenoteerde bedrijven prijken.

Het zou een klein wonder zijn als al dat gesubsidieerde onderzoek iets oplevert. De psychologie van slechte mensen leert namelijk dat ze zich niet opvallend anders gedragen. Hooguit zeggen ze andere dingen, maar dan moet je ze wel de juiste vragen stellen. Dat is nou precies wat SPOT en al die andere prijzige methodieken achterwege laten. Welbeschouwd zijn ze niet veel meer dan vijgenbladen voor achterlijke stereotypen. Enfin, als u straks op reis gaat, scheer dan uw baard af, laat uw Koran thuis en rommel niet te vaak in uw reispapieren.